

Chương III
NƯỚC ĐẠI VIỆT THỜI TRẦN
(THẾ KỈ XIII - XIV)

Bài 13
NƯỚC ĐẠI VIỆT Ở THẾ KỈ XIII
(2 tiết)

Tiết 1

I - NHÀ TRẦN THÀNH LẬP

I - Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

Giúp HS nắm được : Nguyên nhân làm cho nhà Lý sụp đổ và nhà Trần được thành lập ; sự thành lập nhà Trần là cần thiết cho đất nước và xã hội Đại Việt lúc bấy giờ. Việc nhà Trần thay nhà Lý đã góp phần củng cố chế độ quân chủ trung ương tập quyền vững mạnh thông qua việc sửa đổi, bổ sung thêm pháp luật thời Lý, xây dựng quân đội, củng cố quốc phòng, phục hồi và phát triển kinh tế.

2. Về tư tưởng

Bồi dưỡng cho HS tinh thần đấu tranh bất khuất chống áp bức bóc lột và tinh thần sáng tạo trong xây dựng đất nước. Lòng yêu nước, tự hào dân tộc, biết ơn tổ tiên và ý thức kế thừa truyền thống dân tộc trong công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc cho HS.

3. Về kĩ năng

Rèn luyện kĩ năng vẽ bản đồ và sử dụng bản đồ, phương pháp so sánh, đối chiếu.

II - Những điều cần lưu ý

Bài Nước Đại Việt ở thế kỉ XIII được học trong 2 tiết, do vậy, GV cần lưu ý sắp xếp các mục cho phù hợp với thời lượng từng tiết.

Ở tiết 1, theo cấu trúc trong SGK, GV cần lưu ý ba điểm :

– Những lí do dẫn đến sự sụp đổ của nhà Lý vào đầu thế kỉ XIII : sự ăn chơi xa hoa, bất lực, không chăm lo đến đời sống nhân dân của vua quan nhà Lý, làm cho nhân dân đói khổ, bất mãn và nổi dậy khởi nghĩa. Các thế lực phong kiến ở

các địa phương đánh giết lẫn nhau càng làm cho triều đình nhà Lý thêm suy yếu, xã hội rối loạn. Trong hoàn cảnh đó, nhà Trần thành lập, thay nhà Lý quản lý đất nước là việc làm cần thiết để ổn định tình hình chính trị, xã hội, cải thiện đời sống cho nhân dân, xây dựng và bảo vệ đất nước.

– Nhà Trần xây dựng chính quyền mới dựa theo cơ cấu bộ máy nhà nước thời Lý nhưng có một số điểm khác và mới làm cho nhà nước quân chủ trung ương tập quyền thời Trần được hoàn chỉnh và chặt chẽ hơn thời Lý. GV cần chỉ ra những điểm khác và mới để HS thấy được, đó là : ở triều đình có thêm chức danh *Thái thượng hoàng* (vua cha) cùng với vua con cai quản đất nước (trong thời gian đầu khi vua con mới lên ngôi) ; bộ máy hành chính ở triều đình và các địa phương được tổ chức quy củ và đầy đủ hơn, có thêm nhiều cơ quan quản lý nhà nước về các mặt. Điều đó chứng tỏ nhà Trần đã quan tâm hơn đến nhiều mặt hoạt động của đất nước và năng lực quản lý của nhà Trần được nâng cao.

– Cần lưu ý việc nhà Trần rất quan tâm đến pháp luật và có những biện pháp để tăng cường và hoàn thiện hơn cơ quan pháp luật, nhằm làm cho pháp luật của nhà nước được thực hiện nghiêm minh. Nhờ vậy, pháp luật thời Trần đã góp phần tích cực, có hiệu quả vào việc củng cố vương triều nhà Trần, ổn định xã hội và phát triển kinh tế.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

1. Bản đồ nước Đại Việt thời Trần (sử dụng bản đồ treo tường – *Lãnh thổ Việt Nam đến thế kỉ XV* do Trung tâm Bản đồ và Tranh ảnh Giáo dục ấn hành tháng 8 – 1999).

2. Sơ đồ tổ chức bộ máy quan lại và các đơn vị hành chính thời Trần (do GV chuẩn bị trước).

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

GV điểm lại vấn đề một số biểu hiện dẫn đến sự sụp đổ không thể tránh khỏi của nhà Lý đã đưa đến sự thành lập nhà Trần, tạo điều kiện để Đại Việt tiếp tục phát triển, đạt được thành tựu mới trên nhiều lĩnh vực.

2. Dạy và học bài mới

Mục 1 - Nhà Lý sụp đổ

Mở đầu, GV có thể đặt câu hỏi : "Sau khi học chương II – Nước Đại Việt thời Lý, em hãy nêu vài nét vấn đề về nhà Lý". Sau khi HS trả lời, GV cần nhấn mạnh :

"Từ cuối thế kỉ XII – đầu thế kỉ XIII, nhà Lý ngày càng suy yếu". Sau đó, GV nêu một số biểu hiện về sự suy yếu của triều Lý như đã trình bày ở mục 1 trong SGK và sử dụng các câu hỏi, cho HS đọc phần trích dẫn ở trong SGK. Cuối mục, GV có thể khẳng định : *Nhà Trần được thành lập là cần thiết trong hoàn cảnh lịch sử nước Đại Việt bấy giờ, rồi chuyển sang mục 2.*

Mục 2 – Nhà Trần củng cố chế độ phong kiến tập quyền

GV sử dụng bản đồ chỉ địa giới lãnh thổ Đại Việt thời Trần và nói rõ trên phạm vi lãnh thổ đó nhà Trần đã xây dựng và củng cố chế độ tập quyền ra sao. Ở mục này, GV cần hướng dẫn để HS thấy được mô hình bộ máy quan lại thời Trần, chỉ ra sự giống và khác nhau, những điều mới trong bộ máy quan lại và đơn vị hành chính thời Trần so với thời Lý. GV có thể kết hợp sử dụng sơ đồ về bộ máy quan lại (đã chuẩn bị sẵn) để minh họa. Khi trình bày xong về các đơn vị hành chính (từ 12 lộ đến xã), GV chỉ cho HS thấy vị trí 12 lộ thời Trần, sau đó có thể gọi một HS lên bảng vẽ sơ đồ hệ thống hành chính thời Trần từ lộ, phủ đến xã. Trên cơ sở đó, GV rút ra kết luận : tổ chức bộ máy quan lại và các đơn vị thời Trần được hoàn chỉnh và chặt chẽ hơn thời Lý, chứng tỏ chế độ tập quyền thời Trần được củng cố hơn thời Lý.

Mục 3 - Pháp luật thời Trần

Về nội dung phần này, GV trình bày như trong SGK.

Khi giảng mục này, GV lưu ý nhấn mạnh những điểm giống và khác nhau giữa luật pháp thời Trần so với luật pháp thời Lý ở hai khía cạnh : nội dung luật pháp (bộ luật *Quốc triều hình luật* thời Trần với bộ luật *Hình thư* thời Lý) và cơ quan quản lí thực hiện pháp luật.

Sau khi trình bày xong mục 3, theo câu hỏi trong SGK, GV hướng dẫn HS rút ra những điểm giống và khác nhau giữa luật pháp thời Trần và luật pháp thời Lý.

Sơ kết mục 3 : Nhà Trần rất quan tâm đến pháp luật (chú trọng sửa sang luật pháp, tăng cường cơ quan pháp luật). Đầu thời Trần (1230), nhà Trần ban hành bộ *Quốc triều thông chế*, về sau sửa chữa, bổ sung thành bộ *Quốc triều hình luật*.

*Sơ kết bài học, có hai ý chính :

– Từ cuối thế kỉ XII – đầu thế kỉ XIII, nhà Lý bước vào thời kì suy yếu, không đủ năng lực quản lí đất nước, xã hội rối loạn, đời sống nhân dân cực khổ. Trong bối cảnh đó, nhà Trần thay thế nhà Lý quản lí đất nước là cần thiết đối với quốc gia, xã hội Đại Việt bấy giờ.

– Bằng nhiều biện pháp tích cực, nhà Trần đã củng cố được chế độ quân chủ trung ương tập quyền, tăng cường pháp luật ; nhờ vậy quốc gia Đại Việt thời Trần đã có bước phát triển mới về các mặt (HS sẽ được tìm hiểu kĩ hơn ở bài sau).

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

– Về những nguyên nhân dẫn đến sự thành lập nhà Trần, GV gợi ý để HS liên hệ với bài 13, mục 1 – *Nhà Lý sụp đổ* (trong SGK) để trả lời.

– Về những điểm giống và khác nhau giữa nhà nước, pháp luật thời Trần so với thời Lý, GV gợi ý để HS nêu được *điểm giống nhau* là thời Trần vẫn theo mô hình tổ chức bộ máy nhà nước thời Lý ; *điểm khác* : thời Trần có thêm một số cơ quan mới, pháp luật được xây dựng đầy đủ hơn thời Lý và có thêm cơ quan thực hiện pháp luật.

V - Tài liệu tham khảo

(Về việc củng cố vương triều Trần)

"... Nhà Trần thay nhà Lý mở ra một thời kì tiếp tục phát triển cao hơn của xã hội Đại Việt. Chính quyền nhà Trần trong thế kỉ XIII vững vàng mà năng động, đã tạo ra sự thống nhất và ổn định cho đến giữa thế kỉ XIV..."

Để đảm bảo vững chắc vị trí và khả năng nắm chính quyền trong tay vua, tránh những vụ tranh ngôi trong nội bộ hoàng tộc và cũng để cho vua trẻ điều khiển chính quyền vững vàng, nhà Trần áp dụng chế độ Thái thượng hoàng. Vua cha chỉ làm việc một số năm rồi truyền ngôi cho con, còn bản thân lui về Túc Mặc (Nam Định) giữ tư cách cố vấn. Chế độ này được thực hiện trong suốt thời gian triều Trần tồn tại. Họ Trần xây dựng Túc Mặc như kinh đô thứ hai, cũng có một số cơ quan văn phòng, giáo dục và kinh tế. Quyền hành của Thái thượng hoàng rất lớn, không chỉ có quyền chỉ định người con kế vị mà khi cần có thể truất bỏ ngôi vua..."

(Dẫn theo Đại cương lịch sử Việt Nam, Tập I, Sđd, tr.176, 177).